

Den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark

- en studie utifrån ett skötselperspektiv

Hanna Nee

Titel: Den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark: en studie utifrån ett skötselperspektiv

Engelsk titel: The meadow-like perennial planting in Skärholmens perennpark: a study from a maintenance perspective

© Hanna Nee

Handledare: Helena Espmark, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Berglund, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: blandad/naturlik plantering, perenn äng, Piet Oudolf, skötsel, stiliserad äng

Omslagsbild: Fotot visar en del av den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark, Hanna Nee 2017-08-17.

Alla bilder i arbetet publiceras med erforderliga tillstånd.

Publiceringsår: 2017

Publiceringsort: Uppsala

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Denna uppsats redovisar en studie av en av Piet Oudolfs ängslika perennplanteringar i Sverige; hur den har utvecklats över tid, vilken skötsel den behöver samt hur växtval och växtkomposition har påverkat vilka skötselmoment som behöver utföras. Studien baserades främst på en intervju med trädgårdsmästaren Henning Hilborn, som har varit huvudansvarig för skötseln av parken alltsedan den anlades år 2011. Utifrån intervjuvaren har jag kunnat sammanställa hur och varför planteringen växtuppsättning har förändrats från nyplanterat till idag, och detta har jämförts med hur planteringen bör ha utvecklats enligt teorin om planteringen enskilda växters egenskaper som presenteras i boken *Planting: a new perspective* av Oudolf och Kingsbury år 2013. Jag har genom denna studie insett att det är svårt att dra några generella slutsatser gällande skötseln av en blandad plantering eftersom växtval och växtkomposition i kombination med hur tätt och blandat man planterar, har stor inverkan på vilka skötselmoment som behöver utföras och den totala mängden skötsel som behövs. Jag har fått intrycket av att om man vill skapa variationsrika, blandade planteringar med ett högt estetiskt värde, finns det ingen genväg förbi kontinuerlig skötsel av kunnig skötselpersonal. Däremot kan planering, kunskap och marktäckning begränsa mängden skötsel som behövs.

Abstract

This paper describes a study of one of Piet Oudolf's meadow-like perennial plantings in Sweden; how it has developed over time, what care it needs and how plant selection and plant composition has influenced what care needs to be taken. The study was based primarily on an interview with the gardener Henning Hilborn, who has been the main responsible for the maintenance of the park since it was established in 2011. Based on the answers from the interview, I have been able to compile how and why the set of plants in the planting has changed from newly planted till today, and this has been compared with how the planting should have developed according to the theory of the characteristics of the individual plants of the planting presented in the book *Planting: a new perspective* by Oudolf and Kingsbury in 2013. Through this study, I have realized that it is hard to draw any general conclusions regarding the maintenance of a mixed planting since plant selection and plant composition combined with how closely and mixed you plant, has a major impact on what care needs to be taken and the total amount of care needed. I have got the impression that if you want to create varied, mixed plantings with a high aesthetic value, there is no shortcut past continuous care by knowledgeable staff. However, planning, knowledge and ground coverage can limit the amount of care needed.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Bakgrund.....	6
Den ängslika perennplanteringen - naturlig och blandad.....	6
Piet Oudolf och hans ängslika perennplanteringar.....	6
Skärholmens perennpark	8
Begreppspreciseringar	10
Syfte och frågeställning.....	10
Avgränsningar	11
Tematisk avgränsning.....	11
Geografisk avgränsning	11
Metod	11
Intervju	11
Intervju med Henning Hilborn på Mikado, 2017-05-09	12
Jämförelse mellan teori och praktik	12
Resultat.....	12
Översiktligt om skötseln av planteringen	13
De interna processerna.....	13
De externa processerna.....	14
Jämförelse mellan teori och praktik	15
Zon E.....	15
Zon L.....	17
Zon P.....	18
Zon S.....	20
Zon M.....	21
Skillnader mellan blandade- och traditionella planteringar	21
Diskussion.....	22
Resultatdiskussion	22
Metoddiskussion	23

Introduktion

Vårt samhälle rör sig mot en minskande artdiversitet, där de djur och växter som tidigare levde i våra landskap trängs undan till mycket begränsade områden (Naturvårdsverket 2017). Det beror till stor del på rationaliseringen av jord- och skogsbruket som omvandlar variationsrika miljöer till vidsträckta, likformiga skogar och åkrar (Naturvårdsverket 2017), tillsammans med effekterna av den urbana expansionen (Cain, Bowman & Hacker 2014, s. 555). Samtidigt skapar denna utveckling en längtan efter att få möta naturen och exempelvis känna sig liten i mitten av en vidsträckt äng menar Rainer och West (2015, s. 16). De tycker att vi bör återskapa natur mitt ibland oss: "We may have driven nature out of our cities, but now it is time to think about how we can invite it back" (Rainer & West 2015, s. 15). Enligt dem är framtidens plantering den som efterliknar naturen i form av en stiliserad version av naturligt förekommande växtsamhällen (Rainer & West 2015, ss. 16-17, 20). En sådan plantering går under benämningen en *naturlik plantering*.

En av de som arbetar efter konceptet att efterlikna naturen är trädgårdsdesignern Piet Oudolf (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 47). Han verkar för att skapa en upplevelse av natur, snarare än att direkt återskapa den (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 47). Hans ängslika perennplanteringar har förutom estetiska kvaliteter även ett fokus på hållbarhet och att främja biologisk mångfald (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 9). De byggs upp av en mångfald av för platsen inhemska växter, vilket har ett stort värde för den biologiska mångfalden, tillsammans med ett inslag av icke inhemska arter som exempelvis kan bidra med nektar åt insekter under tider när de inhemska växterna har lite att erbjuda (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 75).

Med alla de fördelar som en ängslik perennplantering tycks föra med sig, finns ändå en allmän uppfattning om att perennplanteringar kräver mycket skötsel. Storskaliga perennplanteringar bör endast användas som smycken på väl valda platser (Andersson 2012). Samtidigt påstår Rainer och West (2015, s. 17) att naturlika planteringar med många arter sammanvävda till en tät matta är mer robusta och kräver mindre skötsel än traditionella planteringar med få växter och bar jord emellan. Sålunda bör även de ängslika perennplanteringarna ha lägre skötselkrav än traditionella perennplanteringar, till följd av den täta, vildvuxna karaktären och bristen på bar jord.

Mot bakgrund av ovanstående ville jag ta reda på vilka skötselkrav den här typen av plantering har och om den verkligen är mer skötselintensiv än en traditionell perennplantering. Jag valde därför att studera den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark i Stockholm. Parken är nämligen gestaltad av Piet Oudolf tillsammans med den svenske trädgårdsmästaren Stefan Mattson (Andersson 2012). Avsikten är att denna uppsats ska öka kunskapen om skötseln av ängslika/naturlika/blandade perennplanteringar hos landskapsarkitekter och andra ansvariga för planering- och skötsel av gröna utemiljöer.

Bakgrund

Den ängslika perennplanteringen - naturlig och blandad

Piet Oudolfs ängslika perennplanteringar är en sorts *naturlika planteringar* eftersom strävan, enligt Oudolf och Kingsbury (2013, s. 199), är att skapa en vegetation med samma spontana uttryck som i naturen. Däremot är det inte någon habitatrestaurering som eftersträvas, utan planteringen hör till den kategori inom naturlika planteringar som kallas *anthropogenic landscape* - där det estetiska värdet står i fokus och man kan blanda både inhemska- och icke inhemska arter med varandra (Dunnett & Hitchmough 2004, ss. 9-12). Oudolf själv kallar denna typ av plantering för en *blandad plantering* eftersom växterna står just tätt och blandat i planteringen - till skillnad från det traditionella sättet att plantera i så kallade *block* - vilket han och Kingsbury menar är ett stort skifte inom växtgestaltning (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 32). Även om de olika begreppen avser samma typ av plantering, så accentueras olika egenskaper. Jag använder därför alla tre uttrycken i denna uppsats.

Det finns olika tillvägagångssätt för att skapa en ängslik, blandad plantering. Den kan vara frösådd eller planterad, och välplanerad eller slumpmässig (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 13). Den slumpmässiga typen bygger på en noga utvald mix av växter som antingen frösås eller planteras ut slumpmässigt (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 32). Hit hör exempelvis den frösådda prärien. Den påstås vara skötsextensiv, eftersom alla växter sköts samtidigt - främst genom nedklippning (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 47). Den är därmed ett bra alternativ för storskaliga situationer som i offentliga parker, där det sällan finns tillräckliga medel för att kunna skapa färgglada och livfulla planteringar (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 47). Förespråkare för denna typ av plantering är bland annat Nigel Dunnett och James Hitchmough (Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 226-227).

Piet Oudolf står för den planterade och välplanerade planteringen med ett större fokus på estetiska värden, vad han kallar en *gestaltad blandning*, där han försöker att skapa en stiliserad version av naturliga habitat (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 13, 33).

Piet Oudolf och hans ängslika perennplanteringar

Den holländske trädgårdsdesignern Piet Oudolf har gestaltat perennplanteringar åt både privata och offentliga uppdragsgivare i norra Europa och Nordamerika (Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 12-13). Ett av hans tidigare verk är Drömparken i Enköping från år 1996 (Oudolf 2017). Sedan dess har hans stil förändrats från blockplantering mot allt mer blandade planteringar. Skärholmens perennpark i Stockholm som färdigställdes år 2011 har exempel på mer blandade planteringar och det är sådana, ängslika perennplanteringar som avses i denna uppsats, (se uppsatsens omslagsbild och figur 3 på s. 10).

I Oudolfs planteringar väljs växterna utifrån struktur och textur för att få ett visuellt intresse under en så stor del av året som möjligt, medan färgen på perennerna bara är ett extra lager där ovanpå. Förebilden för hans planteringar är ängen och han beskriver upplevelsen av en äng som en grundmassa av grönt eller brunt med utspridda fläckar av färger eller fröställningars iögonfallande former. Sålunda har hans planteringar mer grönt, brunt och kräm vitt än traditionella perennplanteringar där växterna ofta väljs för sina blomm färger. Han eftersträvar även att använda växter från den vilda floran, eller sådana vars blomstorlek i

förhållande till själva växten inte är så stor. Enligt honom börjar allt fler acceptera att även ett dött bladverk och fröställningar har sin skönhet: "Gone are the days when brown and yellow foliage was seen as compost material to be cleared away as quickly as possible" (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 160). Men han framhåller även att alla växter inte är så fina i det tillståndet och att det därför måste göras plats för dem som verkligen är det.

(Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 26-27, 131-132).

I följande stycken presenteras skötseln av hans planteringar samt hur de främjar hållbarhet och biodiversitet, utifrån vad han och Kingsbury (2013) skriver i sin bok.

Författarna menar att användandet av långlivade perenner i kombination med vedartade växter gör en plantering hållbar. Genom att frånga ordning och reda mot det friare, mer naturlika med tätt blandade växter, skapas enligt dem en ännu mer hållbar plantering som samarbetar med naturen. De förklarar att ogräs inte syns lika tydligt då och att de samtidigt inte kan sprida sig så lätt eftersom ingen jord lämnas bar för dem att etablera sig på.

De nämner vidare att en naturlig plantering innebär mer konkurrens och interaktion mellan växterna än i en traditionell plantering där växterna inte står lika tätt. Vet man därför att skötseln kan komma att utföras av personal utan växtkunskap, rekommenderar de att man istället planterar i så kallade *drifts* likt Gertrude Jekyll. Drifts är långa, smala, böljande *monokulturella* band av växter, vilket innebär att det endast är en växtart per band. De menar att man då får en illusion av att växterna skulle vara blandade samtidigt som det blir mer lättskött då man ser vad som ska vara var och vad som är ogräs. De skriver att prydnadsgräs med fördel placeras i monokulturella band eller block, då de annars lätt misstas för ogräs och blir bortrensade. Enligt Oudolf och Kingsbury innefattar ett extensivt underhåll av en ängslik perennplantering ogrärensning, årlig nedklippning av dött växtmaterial samt bortrensning av vissa frösådda plantor och därmed ett återställande av de dominanta växterna i lagom proportion. Genom att klippa ned perennerna först på våren kan fröställningarna både ge mat åt fåglar och insekter samtidigt som de smyckar planteringen under vinterhalvåret. De skriver att planteringen ungefär vart tionde år behöver kompletteras med nya växter som ersättare för de som dött eller konkurrerats ut.

Även om det är viktigt med hållbarhet och biodiversitet så måste planteringen tillfredsställa människor också. De menar att det därför är viktigt att inte låta naturliga processer ta över helt, utan bara skapa själva upplevelsen av natur.

(Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 9, 12, 25, 29, 33, 40-41, 47, 50, 67, 78, 90).

I följande stycken presenteras planteringarnas uppbyggnad, utifrån vad Oudolf och Kingsbury (2013) skriver i sin bok.

Oudolfs ängslika perennplanteringar byggs upp av grupper av *primärplantor* som omges av en *matris*. Över hela planteringen strösslås enstaka så kallade *utspridda växter* ut. Nedan förklaras begreppen mer ingående utifrån boken:

- » **Primärplantor** är visuellt dominanta växter med starka färger och särskild struktur. De har stor inverkan på upplevelsen men utgör bara en begränsad del av planteringen. Grupper av dessa repeteras genom planteringen för att skapa ett enhetligt intryck. Grupperna kan bestå av kombinationer av flera

olika växter. Lämpliga växter att repetera är de med utmärkande personlighet, en lång säsong av strukturellt intresse och sådana som vissnar på ett diskret, oskräpigt vis. Ett exempel på detta är Aster, som blommar sent och därmed har ett långt strukturellt intresse.

- » **Matrisen** utgörs av visuellt tysta växter med svag färg och utan uppseendeväckande form. De används i stora massor kring individer eller grupper av mer framträdande växter och är till för att framhäva deras speciella värden, skriver Oudolf och Kingsbury. Matrisen består av en eller flera växter och i större planteringar kan flera matriser användas och övergå i varandra. De ska vara marktäckande så att de fyller ut alla mellanrum i planteringen och vara fina året runt. Prydnadsgräs som Calamagrostis 'Karl Foerster' och gräslika växter som Luzula är lämpliga i matrisen.
- » **De utspridda växterna** sprids över hela planteringen på ett oregelbundet vis för att ge ett visuellt helhetsintryck, naturlighet och spontanitet. De fördelas som enstaka individer i både matrisen och bland grupper av primärplanter och måste därmed vara distinkta och annorlunda från de övriga växterna i planteringen. Ett exempel på detta kan vara sorter av Echinacea.

(Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 82-83, 86, 96, 99, 102, 111).

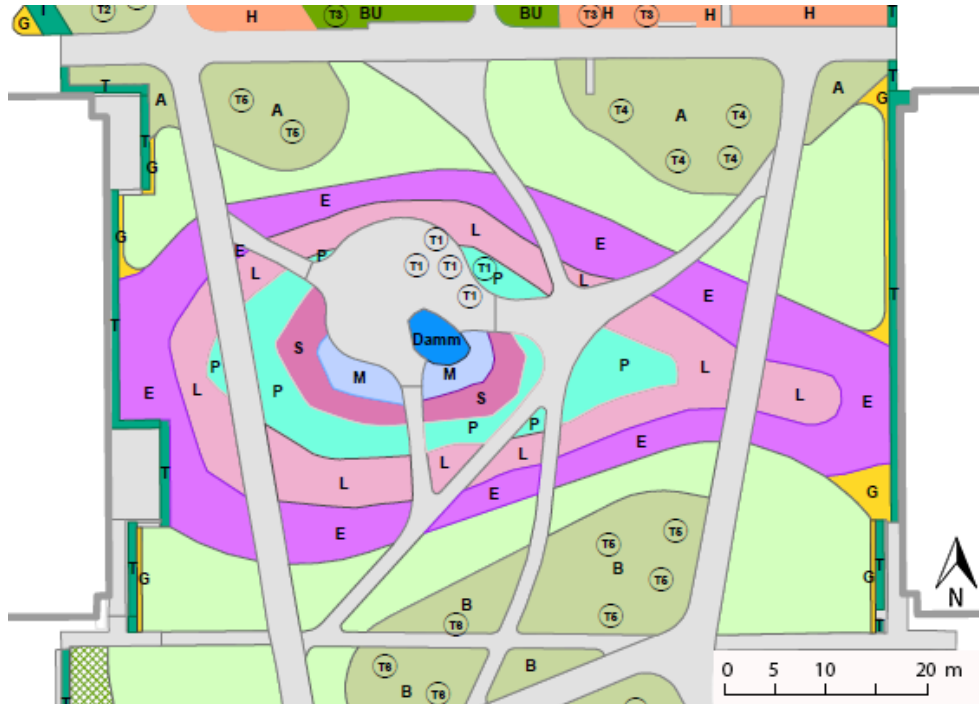
Skärholmens perennpark

Skärholmens perennpark ligger i Stockholmsförorten Skärholmen, som är belägen cirka 14 kilometer söder om centrala Stockholm. I figur 1 nedan presenteras parkens geografiska läge och omgivningar i Skärholmen.

Figur 1. Som kan ses i kartan ligger parken i ett bostadsområde på cirka 500 meters gångavstånd från Skärholmens tunnelbanestation. Parkområdet (markerat i rött) har en yta på cirka 0,75 hektar och omsluts av en förskola i norr, trevånings-bostadshus i öst och väst samt Vårbergsvägen i söder. De närmsta vägarna är Idholmsvägen, Ekholmsvägen och Vårbergsvägen. Underlagskarta: GSD-Ortofoto, 1m raster © Lantmäteriet.

Parken är en av Svenska bostäders gårdar som de valt att rusta upp i sin satsning på gröna gårdar och upplevelserika miljöer (Svenska bostäder 2017). Platsen bestod tidigare av en gräsmatta kantad av trädgrupper och användes främst för genomfart av gående och cyklister (Svenska bostäder 2017). Parken är cirka 0,75 hektar stor och större delen av dess yta är idag fylld av planteringar (Andersson 2012). Figur 2 nedan visar ett utsnitt av parkens planteringsplan.

Figur 2. Figuren visar ett utsnitt av parkens planteringsplan. Den ängslika perennplanteringen sträcker sig mellan bostadshusen i öst och väst och är indelad i de fem zonerna: E, L, P, S och M som markerats med olika färger i planen. Planteringen korsas på flera håll av gångvägar i stensmjöl och i dess centrum finns en sittyta med en damm och några träd. Runtomkring finns gräsmatta, woodlandsplanteringar med träd och klippta Taxus-häckar längs husfasaderna. Utsnittet av planteringsplanen publiceras med vänligt tillstånd av Svenska Bostäder. Skalstock och norrpil tillägg av mig.

De slingrande gångvägarna i parken är utformade efter de stigar och genvägar som fanns på platsen sedan tidigare (Mattson 2013). De stora almarna är också bevarade och under dem finns idag woodlandsplanteringar (Mattson 2013).

Den ängslika perennplanteringen består av många olika gräs i kombination med perenner (Svenska bostäder 2017). Planteringen är indelad i olika zoner med särprägel, vilket kan överblickas från de omkringboendes balkonger (Svenska bostäder 2017). Mellan zonerna går skötselgångar av bark, som både visar zonernas gränser samt underlättar vid ogrärensning (Mattson 2013). I uppsatsens resultatdel redovisas de växter som finns i respektive zon av planteringen. För mer information om planeringen av planteringen, som exempelvis planttäthet, vill jag hänvisa till examensarbetet *Komplexa artrika planteringar i urbana miljöer* skrivet av Lisa Ernerfeldt år 2014.

Begreppspreciseringar

- » **Ängslik perennplantering:** Med uttrycket avses planteringar med en stor andel av olika sorters höga gräs och gräslika växter tillsammans med olika sorters blommande växter och deras fröställningar oregelbundet utspridda bland gräsen, enligt Oudolf och Kingsburys uppfattning om upplevelsen av en äng (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 25, 78). Växterna står tätt och blandat och utan bar jord emellan (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 78). Se omslagsbilden till uppsatsen samt figur 3 nedan.

Figur 3. Fotot visar en del av den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark. Här kan man se hur höga gräs, utspridda blommande växter samt deras fröställningar samsas tätt och blandat. Fotot är taget 2017-08-17, Hanna Nee.

- » **Traditionell perennplantering:** Med uttrycket avses planteringar med få växter och bar jord emellan, där växterna har en precis placering - ofta i grupper - och är valda främst utifrån sina blomm färger (Oudolf & Kingsbury 2013, ss. 78, 131, 199). Här eftersträvas alltså en upplevelse av ordnad och kontrollerad natur (Oudolf & Kingsbury 2013, s. 47).
- » **Skötsel:** Med uttrycket avses jag alla de arbetsmoment som utförs för att hålla planteringen i dess nuvarande skick. Det handlar om exempelvis vattning, ogrärensning, nedklippning av växter, gödsling, insatser för att begränsa eller öka växternas utbredning såsom delning av plantor, bortrensning av frösådda plantor, återplantering, nyplantering samt borttagande av döda eller sjuka plantor med mera.

Syfte och frågeställning

Syftet är att sammanställa de långsiktiga egenskaperna och skötselkraven för en ängslik perennplantering och dess ingående växter.

Frågeställningen lyder: Vilka långsiktiga egenskaper och skötselkrav har den ängslika perennplanteringen och dess ingående växter i Skärholmens perennpark?

Avgränsningar

Nedan presenteras de avgränsningar som användes för att begränsa uppsatsens omfattning efter valt syfte och frågeställning.

Tematisk avgränsning

Tematiskt är studien inriktad på ängslika perennplanteringar gestaltade av Piet Oudolf, deras uppbyggnad gällande växtval och växtkomposition samt planteringarnas och de ingående växternas långsiktiga egenskaper och skötselkrav.

Geografisk avgränsning

Geografiskt är studien avgränsad till Skärholmens perennpark i Stockholm. Parken valdes eftersom den är en av Piet Oudolfs senare tillskott i Sverige och därmed är dess planteringar också mer blandade än i exempelvis Drömparken i Enköping, eftersom hans stil har utvecklats genom åren. "Fyra årstiders park" i Sölvesborg invigdes år 2009, men om den har Linda Peterson redan skrivit i sitt examensarbete *Hållbara perennplanteringar i offentlig miljö - en studie om erfarenhet från genomförda projekt*, år 2013. År 2014 invigdes även tre fickparker i Halmstad, (Oudolf 2017), men dessa är inte lika kända och omskrivna som Skärholmens perennpark, varför jag valde att fokusera på den senare.

Inom Skärholmens perennpark sker en avgränsning till enbart den ängslika perennplanteringen som presenterades i figur 2, s. 9.

Metod

Metoden som användes för att nå information om den faktiska skötseln av den ängslika perennplanteringen var en intervju med en av de som utför skötseln av parkens planteringar. Information från intervjun användes sedan i en jämförelse mellan den ängslika perennplanteringen egenskaper och skötselkrav i teorin och i praktiken.

Intervju

Mitt val av intervjumetod och metod för urval av intervjuperson baserades på metoder som Alan Bryman presenterar (Bryman 2011, ss. 74, 413-416, 434). Jag gjorde ett målinriktat urval av intervjuperson, där den mest relevanta intervjupersonen för frågeställningen valdes. Intervjumetoden som användes var kvalitativ, eftersom den enligt Bryman möjliggör en djupgående och detaljerad granskning av ett fall. Intervjun var semistrukturerad med färdigformulerade frågor, då Bryman skriver att detta tillvägagångssätt möjliggör att intervjun kan hålla ett tydligt fokus, samtidigt som utrymme finns för flexibilitet och följdfrågor. Intervjun utfördes via telefon och spelades in efter intervjupersonens medgivande. Detta för att förebygga en felaktig återgivning av intervjusvaren. Likaså gavs intervjupersonen möjlighet att lämna synpunkter på hur jag använt intervjusvaren i uppsatsen, innan den färdigställdes.

Intervju med Henning Hilborn på Mikado, 2017-05-09

Skötseln av Skärholmens perennpark utförs av företaget Mikado, och trädgårdsmästaren Henning Hilborn är en av de som utför skötseln av planteringarna. Han är arbetsledare för trädgårdslaget på Mikado, var huvudansvarig för utsättningarna av perennerna i parken, samt har varit huvudansvarig för parkens skötsel sedan dag ett av garantiskötseln och allt igenom de nu sex år som Mikado har skött om parken. Han har därmed spenderat mer tid i parken i professionellt syfte än någon annan människa och ansågs därför vara lämplig som intervjuperson. Nedan presenteras intervjuguiden. Med utgångspunkt i dess huvudfrågor fick jag uttömmande svar om skötseln av planteringen och dess ingående växter, från nyplanterat till idag. Följdfrågor anpassades efter intervjusvaren.

- » Hur har den stora, centrala planteringen förändrats över tid, från nyplanterat till idag?
- » Vilka växter har bytts ut och varför?
- » Vilka skötselkrav har planteringen?
- » Vilka skötselmoment är mest tidskrävande?
- » Hur skiljer sig skötseln för planteringen från andra perennplanteringar?
- » Vilka är de främsta för- och nackdelarna med den här typen av plantering?

Jämförelse mellan teori och praktik

Jag gjorde en jämförelse för att visa om och hur planteringen och dess växters långsiktiga egenskaper och skötselkrav skiljer sig mellan teori och praktik.

Teorin utgjordes av fakta om planteringsens enskilda växters egenskaper som presenteras i boken *Planting: a new perspective* av Oudolf och Kingsbury (2013, ss. 241-269). Egenskaper såsom antal månader med strukturellt intresse, spridningsförmåga och förväntad livslängd ansåg jag borde ha stor inverkan på planterings- och dess ingående växters långsiktiga egenskaper och skötselkrav.

Parkens planteringsplan och växtlistor från olika år visade vilka växter som tillkommit och försvunnit ur planteringen genom åren (Allt om Trädgård 2011; Wester, H. 2014; Svenska bostäder 2015). Dessa förändringar i planteringen förklarades genom Hilborns intervjusvar. Han beskrev hur planteringen fungerar i praktiken, det vill säga planteringsens och dess ingående växters långsiktiga egenskaper och skötselkrav på denna plats och i konkurrens med andra växter.

Resultat

Nedan presenteras resultatet från intervjun och jämförelsen. Hilborns intervjusvar redovisas i hela resultatdelen. Först redovisas en översiktlig sammanfattning om skötseln av planteringen. Därefter kommer en jämförelse mellan hur planteringen och dess ingående växter bör ha utvecklats enligt teorin och hur den faktiskt har utvecklats i praktiken. Sist redovisas skillnader mellan blandade - och traditionella planteringar, baserat på Hilborns åsikter och erfarenheter.

2017-09-12
Hanna Nee

Översiktligt om skötseln av planteringen

Hilborn berättar att parken har stora planteringsytor och att det sällan är färre än tre personer som jobbar i parken samtidigt. Skötseln av planteringen och planteringsförändring över tid påverkas av två processer, förklarar han. Det är dels internt drivna processer som handlar om markens beskaffenhet och växternas utveckling och livsgång, dels externt drivna processer som handlar om vad betraktaren tycker fungerar och inte tycker fungerar utifrån ett estetiskt perspektiv, fortsätter han. Nedan presenteras de interna- och externa processerna som påverkar planteringen.

De interna processerna

I parken slås växterna ned med trimmer varje vår. Trimmern förses med särskilda gräsklingor och så kallade Techni-Blades. Därefter finfördelas växtmaterialet och tillförs som marktäckning på planteringsytorna. Var växt lämnas där den slås ned, så det blir olika tjocka lager av marktäckning beroende på vegetationen som växer på platsen, förklarar Hilborn. Slutligen flyttas växtmaterialet om en hel del så att det inte ligger över kronorna på perennerna, berättar han.

Marktäckningen har påverkat mikrolivet i marken, hur mullhalten har utvecklats, och den har även ökat den vattenhållande förmågan, fortsätter han. Den bidrar samtidigt till att man får en känsla för platsen, när de olika ytorna får egenskaper från växterna som växer där, berättar Hilborn. I figur 4 syns exempel på detta. Om marken är fuktig går nedbrytningen av växtmaterialet snabbare och i de tjocka täckena av exempelvis *Calamagrostis* kan det då bli ganska varmt, berättar Hilborn. Där trivs ogräs som nässlor bra, med hög näringshalt och mycket fukt, tillägger han. På soliga platser som bland *Echinacea*, har istället grus av fraktionerna 2-4 och 4-8 millimeter applicerats som marktäcke, enligt Hilborn. Han berättar att grustäckning är lämpligt kring växter med liten biomassa eller som är sena upp på våren, eftersom ytan annars blir ganska exponerad och därmed mer utsatt för exempelvis torka och ogrästillväxt.

*Figur 4. Fotot visar marktäckningen i en del av planteringen om våren. Den här ytan har ett tunt marktäcke och från växtmaterialet i täcket kan man ana att det förmodligen växer *Stachys* här. Fotot är taget 2017-04-19, Hanna Nee.*

Det finns ett droppbevattningssystem i parken, men det användes mest i etableringsfasen, förklarar Hilborn. Han menar att planteringen vattenbehov har minskat med tiden eftersom marktäckningen har ökat den vattenhållande förmågan rejält. Nu är det lättare att sätta in vattning där det behövs för tillfället. Han säger att det främst är woodlandsplanteringarna under almarna som kräver mycket vattning och marktäckning. De skulle annars inte bli något mer än en matta på 10-15 centimeter, eftersom almarna tar väldigt mycket näring, förklarar han.

Ogräsrensning är det mest tidskrävande arbetsmomentet, berättar Hilborn. Det är framför allt i maj och in i andra halvan av juni som det är mycket ogräs. Därefter handlar det om att sköta mixen och se till så att alla växter klarar sig bra, säger han. Det kan vara att ge gödsel eller rensa bort frösådda plantor där de inte hör hemma. Varje zon i planteringen har sin särprägel och Hilborn menar att den kan förstöras ganska lätt om man får in exempelvis fem Knautiaplantor bland Achilleorna. Annars, menar han, är ytorna överlag ganska förlåtande för ogräs eftersom det är en blandad plantering. Han förklarar att om det dyker upp en växt som är fel i en stor blockplantering så blir det väldigt tydligt. Är det istället många olika växter som står lite blandat med varandra så ser inte ögat lika mycket att det är något som avviker, berättar han.

De externa processerna

Det estetiska perspektivet handlar om att se till så att växterna i mixen finns med i samma proportion och fyller samma funktion som det var tänkt från början, förklarar Hilborn. Att putsa på växterna håller däremot inte ihop med visionen för den här planteringen, vilket Hilborn förklarar i följande citat:

Jag tycker det är viktigt att komma ihåg att det här är en Piet Oudolf-plantering och att hålla den i hans anda så mycket som möjligt. Han är ju minst lika intresserad av plantan död som levande - och det den kan bidra med då. Det är lite som vi betraktar som skräpigt i parken. Vi går inte och putsar på växterna mer än om de skulle vara sjukdomsangripna till exempel. --- Stachysen går in i ett stadium med ganska torra fröställningar i slutet av juli/början av augusti och just att den kontrasten finns till allt det andra som är på väg upp i blomning, med det här döda materialet i samma scen; jag tycker det ger en väldigt intressant kontrast!

(Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Det som Hilborn just beskrev finns exempel på i figur 3 på s. 10. Efter några år börjar vissa växter som exempelvis *Miscanthus* och *Achillea* att dö från mitten och då får man dela på plantorna, vilket Hilborn förklarar nedan:

Delning av plantor är något som gjordes per automatik i raka praktrabatter, utan att växterna egentligen behövde det. Det hade varit märkligt om växterna för sin överlevnad var tvungna att bli delade. Det handlar om hur vi ser på det. Om det ser tråkigt ut när de dör från mitten så kan vi dela på dem. Internt har plantan utvidgats så mycket att mitten dör och externt tycker vi inte att den ser bra ut - då ordnar vi det!

(Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Delning av plantor sker även för att växter ska fortsätta att fylla samma funktion i planteringen som var tänkt från början. Ett exempel på det är *Calamagrostis brachytricha* som behandlas lite senare i uppsatsen. Enskilda skötselinsatser såsom putsande av växter är inte eftersträvaransvärda i denna typ av plantering, då det är en

mix av växter som sköts. Men det finns några undantag, som handlar om att höja de estetiska värdena, vilket Henning berättar om nedan:

De tidiga växterna som Salvia och Geranium sköter vi enskilt och klipper ned efter blomningen. Geranium är till för att finnas tidigt på våren när lite annat blommar, men sedan är den ganska ointressant med sina blad så den får komma tillbaka med fräsch nytillväxt. Salvia har vi också gjort det med men det gynnar inte återblomningen på denna sort. Det finns en variation mellan olika sorter.

(Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Jämförelse mellan teori och praktik

Här presenteras teorin om planterings enskilda växters egenskaper i form av antal månader med strukturellt intresse, förväntad livslängd och spridningsförmåga enligt Oudolf och Kingsbury (2013, ss. 241-269). Teorin jämförs med planterings växtlistor från olika år samt intervju svaren som redovisar hur växterna betett sig i praktiken - på denna plats och i konkurrenssituationen som uppstår i en blandad plantering. Jämförelsen organiseras utifrån planterings fem zoner: E, L, P, S och M som presenterades i figur 2, s. 9.

Zon E

I tabell 1 nedan presenteras de växter som finns i zon E som är belägen längs planterings ytterkanter. Enligt teorin är dessa växter till största del långlivade och med långt strukturellt intresse med blomning följt av vackra fröställningar och höstfärger. De flesta har låg spridningsförmåga så denna zon bör kunna vara förhållandevis lättskött. De två växter som skulle kunna bli problematiska ur skötselsynpunkt är Miscanthus som frösår sig mycket och Echinacea som blir maximalt fem år gammal. Båda dessa måste ses efter; att Miscanthusen inte konkurrerar ut övriga växter och att Echinacean lyckas fröså sig och även återplanteras när den dör. Oudolf och Kingsbury (2013, s. 193) skriver att även om Echinacean är kortlivad så är den ändå värd att ständigt återplantera eftersom dess blommor är exceptionellt attraktiva och väldigt populära. Salvia har en kort tid av strukturellt intresse och skulle därmed kunna upplevas som skräpig efter blomning.

Tabell 1.

Växter 2011	Strukturellt intresse	Livstid	Spridningsförmåga	Växter 2014	Växter 2015	Växter 2017
Amsonia hubrichtii	9 mån	Särskilt långlivad	Långsam spridning och frösådd	Ja	Ja	Ja
Calamintha nepeta	3-9 mån	Långlivad	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja
Echinacea 'Sunrise' + 'Sunset' + 'Virgin'	9 mån	Max. 5 år	Kan fröså sig	Ja	Endast Echinacea 'Virgin' + 'Magnus' samt deras fröplantor	
Festuca mairei	9 mån	Långlivad	Minimalt	Ja	Ja	Ja
Helenium 'Rubinzweg'	3-9 mån	Långlivad	Långsam spridning	Ja	Ja	Ja

Hylotelephium 'Sunkissed'	9 mån	Långlivad	Nej	Ja	Ersätts av Hylotelephium 'Hab Gray'	
Miscanthus 'Flamingo'	3-9 mån	Långlivad	Kan sprida sig + frösår sig mycket	Ja	Ja	Ja
Salvia 'Mainacht'	Kort tid	Max. 10 år	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja
Sesleria nitida	9 mån	Långlivad	Kan sprida sig	Ja	Ja	Ja
Stachys 'Hummelo' och 'Rosea'	9 mån	Långlivad	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja

Tabell 1 visar vilka växter som fanns i planterings zonen E år 2011. Därtill presenteras information om växtens egenskaper och slutligen huruvida växten fortfarande är kvar i planteringen år 2014, 2015 och 2017.

Hilborn berättar att i den här delen av planteringen har Echinacea och Hylotelephium orsakat bekymmer för honom och hans kollegor:

Echinacea är en naturligt ganska kortlivad växt och den har varit ett bekymmer för oss. Echinacea 'Virgin' är inte riktigt så hårdig som många andra kloner och är dessutom dyr vid inköp. Så det har varit en diskussion med beställaren om att minska dess antal i mixen. De senaste två säsongerna har vi återplanterat en 90-procents mix med 'Virgin', men i år är det ca 50/50 mellan den och 'Magnus' som är en mycket säkrare sort som kan leva i tio år ungefär. Sedan finns det ett visst inslag av frösådd Echinacea som dyker upp och som vi ömt vårdar. --- Egentligen vill man ju att en mix ska kunna uppehålla sig själv, men i Echinaceaytorna är det uppenbart att den inte gör det. Att då plantera in 'Magnus' gör mixen lite mer långlivad i alla fall. Den här ytan kommer nog tyvärr alltid att behöva återplantering, medan många av de andra ytorna innehåller växter som i princip är hur långlivade som helst eller förnygrar och förnyar sig själva.

(Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Hilborn berättar att de fröplantor av Echinacea som klarat sig bäst har vuxit inuti Miscanthusplantor. Han och hans kollegor har funnit att denna sort av Echinacea tycks behöva utrymme och luft omkring sig och att den inte klarar sig så bra i konkurrens. De tror därför att fröplantorna har klarat sig bra i Miscanthusplantorna, eftersom de ger skydd under sensommaren och håller undan annan konkurrens, medan de har väldigt mycket luft tidigt på året. Fröplantorna blir oftast väldigt lika den rena arten med rosa enkla kronblad. Men det har även uppkommit speciella kloner med dubbla rader av kronblad och grönanlupna diskblommor, som de hoppas kommer att vara kvar i parken.

Hylotelephium 'Sunkissed' som tidigare fanns i parken började efterhand att kallas för Hylotelephium "Sunkig", berättar Hilborn. Han menar att det är okej med skräpighet när en växt gör sin naturliga livscykel, men att problemet med denna växt var att den var väldigt illa väderbeständig. Vid varje skada, orsakad av exempelvis en fotboll eller ett slagregn, så visnade hela skotten ned och blomställningarna utvecklades dåligt. Den stod i en väldigt central yta, både i

matrismixen med *Calamintha nepeta* och i en större enskild matris nära den centrala sittytan, så de ville ha något annat. Här ersattes den med sorten 'Hab Gray'.

Enligt Hilborn frösår sig *Festuca mairei* en hel del i planteringen, i motsats till hur den förväntas bete sig enligt informationen i tabell 1 ovan.

Zon L

I tabell 2 nedan listas de växter som finns i zon L som är nästa lager in i planteringen från dess ytterkanter. Generellt är dessa växter långlivade, har låg spridningsförmåga och ett långt strukturellt intresse med blom följt av vackra fröställningar och höstfärger. Denna zon bör därigenom vara förhållandevis lättskött. Undantag är *Miscanthus* och *Lythrum* som frösår sig mycket och därför måste ses efter så att de inte konkurrerar ut övriga växter som exempelvis *Festuca* eller *Limonium*, då dessa inte sprider sig något. *Geranium* har i allmänhet en ganska kort säsong av strukturellt intresse och kan därefter upplevas som skräpiga, som tidigare nämnts.

Tabell 2.

Växter 2011	Strukturellt intresse	Livstid	Spridningsförmåga	Växter 2014	Växter 2015	Växter 2017
<i>Amsonia hubrichtii</i> + <i>tabernaemontana</i>	9 mån	Särskilt långlivad	Långsam spridning och frösådd	Ja	Ja	Ja
Astilbe 'Vision in pink'	9 mån	Långlivad	Långsam spridning	Ja	Ja	Ja
<i>Briza media</i>	-	-	-	Ersätts av <i>Limonium platyphyllum</i> och <i>Amsonia hubrichtii</i>		
<i>Festuca mairei</i>	9 mån	Långlivad	Minimalt	Ja	Ja	Ja
<i>Geranium</i> 'Sirak'	-	-	-	Ja	Ja	Ja
<i>Helenium</i> 'Rubinzweg'	3-9 mån	Långlivad	Långsam spridning	Ja	Ja	Ja
<i>Limonium platyphyllum</i>	6 mån	Långlivad	Nej	Ja	Ja	Ja
<i>Lythrum virgatum</i> + 'Morden Pink'	3-9 mån	Långlivad	Frösår sig mycket	Ja	Ja	Ja
<i>Miscanthus</i> 'Flamingo'	3-9 mån	Långlivad	Kan sprida sig + frösår sig mycket	Ja	Ja	Ja
<i>Molinia</i> 'Heidebraut'	3-9 mån	Långlivad	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja
<i>Scutellaria incana</i>	3-9 mån	Långlivad	Långsam spridning	Ja	Ja	Ja

Tabell 2 visar vilka växter som fanns i planteringszon L år 2011. Därtill presenteras information om växtens egenskaper och slutligen huruvida växten fortfarande är kvar i planteringen år 2014, 2015 och 2017. Information om *Briza media* och *Geranium* 'Sirak' saknas.

I denna del av planteringen skedde något som förmodligen inte är en följd av konkurrens eller annat knutet till den ängslika perennplanteringen. Hilborn berättar nedan om risken med att plantera för stora plantor:

Mellan säsong två och tre hände en sak som fortfarande är svår att förklara. *Lythrum virgatum* stod tidigare i en mix med *Briza media* och i princip all *Briza media* dog över vintern. Då plockade Piet Oudolf fram olika förslag och vi fastnade för ett där man satte *Amsonia hubrichtii* - som tidigare hade en solitärfunktion i parken - som matrisbildande ihop med *Lythrum* och *Limonium*. *Amsonia hubrichtii* är en av mina favoriter. Den etablerar sig långsamt och tar lång tid på sig att nå full utveckling men när den har kommit dit är den underbar - den har så många kvalitéer. Jag misstänker att *Briza media* dog på grund av att den kom i för stora krukor. Det kändes märkligt att den skulle dö på grund av miljöfaktorer, då den har ganska bred amplitud och kan leva både på fuktängar och torra marker. Jag tror att det var för mycket torv och för lite utveckling utanför klumpen och att de drabbades av en svampsjukdom under vintern när torvklumparna blev väldigt vattenfyllda. --- Om man hade satt dem i mindre krukor så gissar jag att de hade klarat sig bättre. Jag tycker generellt att det är vettigare att plantera mindre plantor, men här skulle det ju upp och se snyggt ut till invigningen - som det också gjorde! (Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

I motsats till vad som presenteras i tabell 2, berättar Hilborn att *Miscanthus* och *Lythrum* frösår sig mycket lite i parken, emedan *Festuca mairei* däremot producerar rätt många fröplantor som även etablerar sig snabbt.

Zon P

I tabell 3 nedan listas de växter som finns i zon P av planteringen. Generellt är dessa växter ganska högvuxna, långlivade och med långt strukturellt intresse med blom följt av vackra fröställningar och höstfärger. Flera arter är sådana som antingen sprider- eller frösår sig mycket, vilket medför en större interaktion mellan växterna och risken att vissa växter tar över, medan andra försvinner ur planteringen. *Knautia* och *Echinops* blir inte mer än fem/tio år gamla, men de frösår sig mycket och bör på så vis kunna fortsätta existera i planteringen. *Perovskia* som varken sprider- eller frösår sig, kan bli särskilt utsatt i en konkurrenssituation.

Tabell 3.

Växter 2011	Strukturellt intresse	Livstid	Spridningsförmåga	Växter 2014	Växter 2015	Växter 2017
<i>Amsonia hubrichtii</i>	9 mån	Särskilt långlivad	Långsam spridning och frösådd	Ja	Ja	Ja
<i>Aster ageratoides</i> 'Harry Smith'	3-9 mån	Långlivad	Sprider sig mycket	Ja	Ja	Ja
<i>Eurybia x herveyi</i> 'Twilight'	9 mån	Långlivad	Kan sprida sig mycket	Ja	Ja	Ja
<i>Calamagrostis brachytricha</i>	3-9 mån	Långlivad	Frösår sig mycket	Ja	Ja	Ja

Echinops 'Veitch's Blue'	3-9 mån	Max. 10 år	Frösår sig mycket	Ja	Ja	Nej
Helenium 'Rubinzweg'	3-9 mån	Lång- livad	Långsam spridning	Ja	Ja	Ja
Knautia macedonica	3-9 mån	Max. 5 år	Frösår sig mycket	Ja	Ja	Ja
Perovskia 'Little Spire'	9 mån	Lång- livad	Nej	Ja	Ja	Ersätts av Veroni- castrum virgini- cum

Tabell 3 visar vilka växter som fanns i planterings zonen P år 2011. Därtill presenteras information om växtens egenskaper och slutligen huruvida växten fortfarande är kvar i planteringen år 2014, 2015 och 2017.

I den här delen av planteringen har Echinops och Perovskia slutligen konkurrerats ut av Aster och Eurybia. Detta trots att Echinopsen borde ha kunnat fröså sig vidare i planteringen. Hilborn berättar om händelseförloppet nedan:

Matrisen i P-ytorna utgörs av Eurybia x herveyi 'Twilight' och Aster ageratoides 'Harry Smith'. De är konkurrenskraftiga och sprider sig kraftigt med utlöpare vilket har gjort att de konkurrerat ut Echinopsen. Då kom man till ett skede där man måste bestämma sig om det är så mycket värt att ha kvar Echinopsen att en del av skötselinsatsen ska gå åt till att hela tiden rensa bort och begränsa utbredningen av Aster och Eurybia. Tanken med planteringen är att man inte ska sköta enskilda växter utan själva mixen av växter. I det här fallet blev det alltså inte rimligt att tänka att Echinopsen har en naturlig plats i mixen så den fick betraktas som att den försvann. Vi tyckte att mixen var tillräckligt komplex ändå och om det är någon enskild planta som står kvar så får den göra det, men vi sköter inte längre ytan som att den funktionen finns där.

Däremot så försvann även Perovskior från de ytorna. Perovskior är lite svåra överlag - inte bra på att övervintra och ganska sent uppe på våren och blir därför lätt utkonkurrerade av andra. Där hittade vi en ersättning och satte en Veronicastrum som vi ansåg gör samma sak strukturmässigt som Perovskian. De är solitärer och för att de inte ska ta för mycket höjd i de ytorna, håller vi nere dem med en enkel skötselinsats. (Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Hilborn berättar att Knautian däremot frösår sig jättebra och att den alltid lyckas hitta små luckor, trots konkurrensen. Knautian måste man därför se efter så att den finns med i samma proportion i mixen som var tänkt från början, berättar han.

Calamagrostis brachytricha måste man också hålla efter så att dess funktion i planteringen bibehålls. Hilborn berättar om Calamagrostisens tillväxt nedan:

Calamagrostis brachytricha, som finns som solitärer bland Aster och Eurybia, har funktionen att de är uppräta i den mixen. De kan utvecklas och bli hur breda som helst utan att bli tomma, eftersom alla skott fortsätter att växa hela tiden. Men då försvinner utropseffekten och de blir inte längre samma uppräta blickfång. De blir väldigt vida - som en stor klump - och utvecklas mer på samma sätt som Miscanthus eller Calamagrostis x acutiflora. Där går vi på vår externa upplevelse av växtens funktion i ytan och smalnar av relationen mellan höjd och vidd på

plantan genom att hacka bort ena delen så att plantan återgår till ett utropstecken. Det är en växt som frösår sig mycket och vi rensar bort många fröplantor av den. Vissa får vara kvar, men de får inte bli för många för då tappar man effekten att blicken söker sig vidare fram och igenom dem. Blir det en vägg så är den funktionen borta. (Hilborn, telefonintervju 2017-05-09).

Zon S

I tabell 4 nedan listas de växter som finns i zon S, i planterings centrum. Generellt är dessa växter ganska lågvuxna, långlivade och med långt strukturellt intresse med blom följt av vackra fröställningar och höstfärger. De har låg spridningsförmåga så denna zon tycks kunna vara lättskött och fin länge med undantag för *Salvia* som kan upplevas som skräpig efter sin blomning. *Salvia* är en typisk *filler plant* som används för sin vackra blomning, men som därefter kan se skräpig ut resten av året.

Tabell 4.

Växter 2011	Strukturellt intresse	Livstid	Spridningsförmåga	Växter 2014	Växter 2015	Växter 2017
<i>Amsonia hubrichtii</i>	9 mån	Särskilt långlivad	Långsam spridning och frösådd	Ja	Ja	Ja
<i>Hylotelephium 'Sunkissed'</i>	9 mån	Långlivad	Nej	Ja	Ersätts av <i>Achillea 'Moonshine'</i>	
<i>Limonium platyphyllum</i>	6 mån	Långlivad	Nej	Ja	Ja	Ja
<i>Salvia 'Mainacht'</i>	Kort tid	Max. 10 år	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja
<i>Stachys 'Hummelo'</i>	9 mån	Långlivad	Kan fröså sig	Ja	Ja	Ja

Tabell 4 visar vilka växter som fanns i planterings zonen S år 2011. Därtill presenteras information om växtens egenskaper och slutligen huruvida växten fortfarande är kvar i planteringen år 2014, 2015 och 2017.

Hylotelephium blev "sunkig" även i denna yta. Efter en diskussion med Piet Oudolf valdes *Achillea 'Moonshine'* som ersättare. Den fungerar väldigt bra, är mycket mer långlivad än många andra röllikor och har samtidigt mindre krav, enligt Hilborn. Den är däremot lite konkurrenssvag, precis som andra röllikor, förklarar han. Den sprider sig i sidled med små utlöpare, men har lite svårt att hitta en yta om det inte är svagkonkurrerande växter omkring den, fortsätter han. I de här ytorna frösår sig jättegärna *Knautia* så man får vara noga med att ta bort fröplantor och annat som konkurrerar med röllikan, säger Hilborn.

Röllikan dör även av från mitten så man får gå med en spade och hacka litegrann i mittsektionen av plantorna för att främja spridningseffekten, berättar Hilborn. Men den skötselinsatsen är verkligen ingenting, enligt Hilborn. Om några år börjar *Miscanthus* plantorna också att dö av från mitten och då får man dela på dem med, förklarar han.

Som tidigare nämnts sköts *Salvia* enskilt, men Hilborn anser att just *Salvia* faktiskt inte upplevs som särskilt skräpig i sitt "skräpiga" tillstånd heller.

Zon M

I tabell 5 nedan listas de växter som finns i zon M som är i planterings centrum närmast dammen. Dessa växter är långlivade och med långt strukturellt intresse med blom följt av vackra fröställningar och höstfärger. De har låg spridningsförmåga så denna zon tycks kunna vara lättskött och fin länge.

Tabell 5.

Växter 2011	Strukturellt intresse	Livstid	Spridningsförmåga	Växter 2014	Växter 2015	Växter 2017
Amsonia hubrichtii	9 mån	Särskilt långlivad	Långsam spridning och frösådd	Ja	Ja	Ja
Calamintha nepeta	3-9 mån	Långlivad	Kan frösa sig	Ja	Ja	Ja
Molinia 'Moorhexe'	3-9 mån	Långlivad	Kan frösa sig	Ja	Ja	Ja

Tabell 5 visar vilka växter som fanns i planterings zon M år 2011. Därtill presenteras information om växtens egenskaper och slutligen huruvida växten fortfarande är kvar i planteringen år 2014, 2015 och 2017.

Hilborn har inte nämnt någon särskild skötsel eller problematik kring denna del av planteringen så det tycks kunna vara en förhållandevis konkurrensfri mix av växter.

Skillnader mellan blandade- och traditionella planteringar

Blandade planteringar har väldigt många fördelar anser Hilborn. De bör vara framtidens tänk, framför allt i offentliga planteringar där man har mindre resurser att lägga in och mindre kompetent personal, tyvärr, säger Hilborn. Han menar att det är ett stort problem idag att skötseln ofta glöms bort någonstans i utförandet och att det krävs att framför allt landskapsarkitekter som ska planera planteringar i framtiden sätter sig in i de här metoderna.

I en blandad plantering är det mixen som ska klara sig. Om man har gjort en ordentlig mix från början, krävs det inte samma typ av kunskap om de enskilda växterna, berättar Hilborn. I parken, däremot, finns många olika typer av mixer som gör att det ändå krävs hög växtkunskap för att sköta dem. Han förklarar att man måste veta hur växterna utvecklar sig och svarar på olika stimuli. Man måste även kunna lösa de problem som uppstår och utan växtkunskap, menar Hilborn, skulle det förmodligen sluta med att allt i planteringen är Salvia, Knautia och Aster/Eurybia! Det är svårt att upprätthålla proportionerna om man inte kan förstå och läsa av dem, förklarar han. Enligt Hilborn är den här planteringen ganska lagom blandad för att vara en gestaltad blandning.

Den här typen av plantering är mindre resurskrävande än större blockplanteringar, på grund av att man måste rensa mer när det är mycket bar jord och när varje ogräs sticker ut, berättar Hilborn. Däremot går det inte att säga definitivt att denna typ av plantering behöver mindre vattning än en traditionell plantering, för det beror exempelvis på hur skicklig man har varit på att anlägga sin mix utifrån ytan och vad den kan erbjuda, säger Hilborn. Å andra sidan: om en

våtlandsväxt börjar stå och vissna litegrann kontra växterna runtomkring så blir inte den effekten lika tydlig som om de hade stått i ett block för sig själva, förklarar han. Däremot innebär en tätare planterad plantering att det krävs mindre vattning, enligt Hilborn. Likaså ökar den vattenhållande förmågan när markytan täcks med växtmaterial, så den skötseldelen gör att det behövs mindre vattning, förklarar han.

Den blandade planteringen har fördelar även från ett estetiskt perspektiv. Om man har en blockplantering med fem olika växter på rad så blir det bara två växtmöten per växt, men sätter man dem i en blandad mix istället så blir det ett ganska brett dynamiskt möte mellan alla växterna, menar Hilborn. Han berättar att det blir så väldigt mycket mer spännande växtmöten och fler sätt som de kan ske på i en blandad plantering än i en traditionell blockplantering. Man får ut mycket mer av varje kvadratmeter då, men det beror förstås på hur tätt man planterar, förklarar han.

Diskussion

Diskussionen är uppdelad i en resultatdiskussion och en metoddiskussion.

Resultatdiskussion

Syftet med denna uppsats var att sammanställa de långsiktiga egenskaperna och skötselkraven för en ängslik perennplantering och dess ingående växter. Tack vare intervjun med Henning Hilborn, har jag kunnat sammanställa vilken skötsel den ängslika perennplanteringen i Skärholmens perennpark behöver för att hållas i sitt nuvarande skick, samt redovisa hur de ingående växternas egenskaper påverkar konkurrenssituationen i planteringen och vilka skötselmoment som behöver utföras. Även om exempelvis Lisa Ernerfeldt har skrivit om denna plantering förut, så handlar hennes examensarbete om planeringen av planteringen, medan min uppsats bidrar med en uppföljning om vilka skötselmoment som planeringen har givit upphov till.

Jag vill börja med att understryka hur omöjligt det är att prata allmängiltigt om skötseln av en blandad plantering! Som kan ses i resultatet har växtval och växtkomposition stor inverkan på vilka skötselmoment som behöver utföras och den totala mängden skötsel som behövs. Därtill ökar konkurrenssituationen mellan växterna ju mer tätt och blandat de står. Skötseln beror även av vilka förväntningar man har på planteringen och vilka estetiska krav man ställer. Om planteringen får förändra sitt uttryck avsevärt med tiden, skulle det däremot vara lättare att prata allmängiltigt om skötseln. Men då finns samtidigt risken att planteringen skulle gå från atrik och blandad till exempelvis en monokulturell blockplantering av *Calamagrostis brachytricha*! För att minska skötselkraven, skulle man antingen behöva plantera växterna mindre blandat som i Jekylls drifts, eller endast använda ett begränsat urval av växter och därmed minska komplexiteten och atrikedomen - vilket skulle gå emot tanken om det blandade och naturlika. Men det är helt klart

att det går att anpassa den blandade planteringen efter den skötsel som planeras/utförs.

Jag trodde till en början, efter inspiration från information om de naturliga planteringarnas skötleffektivitet, att även ängslika perennplanteringar skulle ha liknande låga skötselkrav. Att sammanvävandet av växter och frångång från blockplantering kan skapa en sådan konkurrenssituation mellan växterna som i planterings zonen P, var inget jag tidigare hade funderat särskilt över. Hilborn bekräftar däremot att en tätare planterad plantering kräver mindre vattning och ogrärensning. Han nämner även att en viktig bidragande faktor för att nå en skötlextensivare plantering är att täcka marken med antingen dött växtmaterial eller grus. För att växttäckets ska upplevas mer positivt av personer som inte riktigt har vant sig vid detta uttryck, hjälper det nog mycket när det kommer upp lökväxter ur täcket om våren, som kunde skådas i figur 4.

För några månader sedan tänkte jag att vidare studier skulle kunna vara en omfattande jämförelse för att reda ut om den ängslika perennplanteringen har lägre skötselkrav än traditionella perennplanteringar, men nu har jag insett att det inte går att generalisera i den graden. Jag skulle däremot gärna vilja se fler sammanställningar som denna och likt Linda Petersons examensarbete om erfarenheter från genomförda projekt. De kan vara behjälpliga för att öka kunskapen hos landskapsarkitekter om hur man kan gestalta blandade planteringar anpassade efter den skötsel som erbjuds.

Metoddiskussion

Sammanställningen av planterings skötsel baserades på intervjun med enbart den skötselansvariga i parken. Han var den mest relevanta intervjupersonen för frågeställningen och jag såg därmed inget behov av fler intervju personer. Däremot skulle sammanställningen av skillnader mellan blandade- och traditionella planteringar ha kunnat bli mer allmängiltig om mängden intervju personer hade ökats. Det hade dock blivit en alltför omfattande utsvävning från frågeställningen.

En möjlig felkälla är att intervjun utfördes via telefon och inte ansikte mot ansikte. Missförstånd uppstår exempelvis lättare via telefon, men tack vare inspelningen av intervjun och möjligheten för intervju personen att granska hur jag använt svaren i uppsatsen, bör denna felkälla inte ha påverkat uppsatsens resultat nämnvärt.

Referenser

- Allt om Trädgård (2011). *Skärholmens Perennpark - Växtlista 2011* [faktablad].
http://www.alltomtradgard.se/Global/Alltomtradgard/artiklar/2011/vaxtlistan-fran-skarholmen/Vaxtlista_Perennpark.pdf [2017-06-01]
- Andersson, K. (2012) *Trendiga planteringar kräver sin skötsel*.
<http://www.movium.slu.se/trendiga-planteringar-kraver-sin-skotsel> [2017-04-18]
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl., Malmö: Liber.
- Cain, M., Bowman, W. & Hacker, S. (2014). *Ecology*. 3rd. edition. U.S.A.: Sinauer Associates, Inc.
- Dunnett, N. & Hitchmough, J. (2004). *The dynamic landscape: naturalistic planting in an urban context*. New York: Spon Press.
- Kingsbury, N. & Oudolf, P. (2013). *Planting: a new perspective*. Portland, Oregon: Timber Press.
- Mattson, S. (2013). *Från Drömparken till Skärholmens perennpark* [video].
<https://urskola.se/Produkter/176486-UR-Samtiden-Perenner-for-park-och-tradgard-Fran-Dromparken-till-Skarholmens-perennpark> [2017-08-09]
- Naturvårdsverket (2017). <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Biologisk-mangfald/> [2017-04-18]
- Oudolf, P. (2017). <http://oudolf.com/references> [2017-08-08]
- Rainer, T. & West, C. (2015). *Planting in a post-wild world: designing plant communities that evoke nature*. Portland, Oregon: Timber Press.
- Svenska bostäder (2015). *Skärholmens perennpark 2015* [faktablad].
https://www.svenskabostader.se/globalassets/hyresgast/grona-gardar/perennparken/perennparkens_vaxter_karta.pdf [2017-06-01]
- Svenska Bostäder (2017) *Perennparken i Skärholmen*.
<https://www.svenskabostader.se/hyresgast/grona-gardar/perennparken-i-skarholmen/> [2017-08-09]
- Wester, H. (2014). *Stockholms gröna rum* [blogg].
<http://gardener.blogg.se/2014/march/skarholmens.html> [2017-06-01]